

K. Ferreira Fernandes, *Wolontariat członków Kościoła katolickiego w służbie chorym i ubogim w perspektywie historycznej i współczesnej*, w: *Solidarność w życiu publicznym*, red. W. Zuziak, B. Żmuda-Frydrychowska, Kraków 2021, s. 157–171 (Etyka i Życie Publiczne, 10).

 <https://doi.org/10.15633/9788374389730.08>

Karolina Ferreira Fernandes

 <https://orcid.org/0000-0001-7814-3085>

Uniwersytet w Białymstoku

Wolontariat członków Kościoła katolickiego w służbie chorym i ubogim w perspektywie historycznej i współczesnej

Idea wolontariatu ma długą historię i pełni szczególną funkcję w Europie, stanowiąc fundament działalności ruchów społecznych oraz organizacji pozarządowych. W wysoko rozwiniętych państwach demokratycznych niemal każdy obywatel, niezależnie od wieku, statusu majątkowego i pochodzenia, jest w jakimś stopniu zaangażowany w działalność społeczną. Trend ten ciągle się umacnia, a wpisane w jego strukturę działania często zastępują rolę opiekuńczą państwa. Trudno wyobrazić sobie bez niego dzisiejsze wysoko rozwinięte społeczeństwa demokratyczne.

W literaturze przedmiotu najczęściej wymienia się dwa podstawowe nurty myślenia opisujące postawy prowolontariackie: klasyczną ideę filantropii rozwijaną w społeczeństwach antycznych Grecji i Rzymu oraz chrześcijańską ideę dobroczynności na rzecz potrzebujących. W prezentowanej pracy, stosując podział na chrześcijańskie i laickie kryteria instytucjonalne, skupiam się na wolontariacie działającym przy instytucjach religijnych bądź bezpośrednio z nimi powiązanym. Opisuję historyczne i kulturowe źródła postaw pomocowych w służbie chorym i ubogim oraz analizuję wpływ społecznej nauki Kościoła na współczesny kształt społeczeństwa obywatelskiego w Europie.

Konceptualizacja pojęcia wolontariat

Źródła pojęcia wolontariatu należy szukać: w łacińskim słowie *voluntarius*, tłumaczonym jako dobrowolny, chętny¹, oraz w języku angielskim: *volunteering* to zgłaszanie się na ochotnika, a *voluntary service* oznacza pracę ochotniczą, służbę ochotniczą. Pomimo podobnych podstawowych znaczeń wolontariat nie posiada sprecyzowanej definicji na szczeblu międzynarodowym i nie jest uregulowany przez ustawodawstwo unijne. Prace nad ujednoliceniem terminologii w tej dziedzinie ciągle trwają, a Unia Europejska czyni stosowne kroki, by wydać dokument precyzujący prawne aspekty tego zjawiska. Obecnie bywa on pojmowany odmiennie w poszczególnych krajach. W celu ustalenia jasnych kryteriów badawczych za Stowarzyszeniem Centrum Wolontariatu przyjmuję, że wolontariat to „bezpłatne, dobrowolne, świadome działanie na rzecz innych, wykraczające poza więzi rodzinno-koleżeńsko-przyjacielskie”². W takie rozumowanie wpisuje się w Polsce prawne sformułowanie w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 23 kwietnia 2003 roku (Dz.U. 2003, nr 96, poz. 873 ze zm.) mówiące, że wolontariusz to „osoba, która ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia”. Określenie „bezpłatne” nie oznacza, że praca jest wykonywana bez żadnych korzyści i jest zajęciem czysto altruistycznym, wolontariusz czerpie bowiem zazwyczaj inne formy wynagrodzenia w postaci aprobaty społecznej, doświadczenia czy poczucia samorealizacji. Przymiotnik „dobrowolne” wyklucza sytuacje, które miały miejsce w PRL-u, gdy pod szyldem pracy społecznej przymuszano obywateli do udziału w inicjatywach zaplanowanych przez władze i często brakowało w tym pobudek osobistych. Wykluczenie więzi rodzinno-koleżeńsko-przyjacielskich dodaje precyzji pojęciowej i pozwala wykluczyć takie czynności, jak wynoszenie śmieci, pomoc w odrabianiu lekcji młodszemu rodzeństwu czy opieka nad starszą bądź chorą osobą w rodzinie.

1 J. Tokarski (red.), *Słownik wyrazów obcych*, hasło: *Wolontariat*, Warszawa 1977, s. 810.

2 Ogólnopolska Sieć Centrów Wolontariatu, <http://www.wolontariat.org.pl/strona.php?p=92> (dostęp: 17.02.2021).

Wolontariat a wartości chrześcijańskie w perspektywie historycznej

Już w przednowoczesnej Europie można zauważyć tendencję do tworzenia enklaw społecznych, przeważnie klas wyższych i kleru, ustanawiających moralny porządek społeczeństwa. System ten umacniał porządek transcendentálny i podział na ten oraz inny świat. Wiara, że życie doczesne warunkuje zbawienie, pobudzała do działania, a nauczanie Kościoła katolickiego z pewnością przyczyniło się do umocnienia takiego modelu myślowego. Już w czasach apostołskich istniały po Eucharystii uczty zwane agapami, na które byli zapraszani najubożsi chrześcijanie, a święty Paweł organizował zbiórki na rzecz biednych w Jerozolimie³. Istnieje również wiele biblijnych przykładów nawoływania do czynów społecznych. Przypowieść o miłosiernym Samarytaninie (Łk 10, 30–37) bezpośrednio pochwała bezinteresowną pomoc innym. Często z ust duchownych przypominane są słowa Chrystusa, które według świętego Mateusza brzmią w następujący sposób: „Wszystko, co czyniliście jednemu z tych braci moich najmniejszych, Mnieście uczynili” (Mt 25, 40). „Wszystko, czego nie czyniliście jednemu z tych najmniejszych, tegoście i Mnie nie uczynili” (Mt 25, 41). Stanowi to ważny czynnik kształtujący postawy chrześcijańskie, których oddziaływanie niesie daleko idące konsekwencje społeczne. Wraz z wprowadzeniem diakonatów pojawiały się zorganizowane formy pomocy materialnej wdowom, sierotom, chorym i więźniom, a przy średniowiecznych zakonach powstawały pierwsze szpitale i przytułki dla ubogich.

W kreowaniu wartości prospołecznych ogromne znaczenie miała również nowożytna katolicka nauka społeczna, która odwoływała się do kategorii równości i solidarności społecznej. Pomimo tego, że w centrum chrześcijańskiego świata stoi Bóg, to zaraz po nim kluczową rolę odgrywa istota ludzka, jako najważniejszy element doczesnego świata. Jej życie jest największą wartością, którą posiada. Niesie to za sobą wiele konsekwencji i zasad moralnych regulujących relacje międzyludzkie, również w kontekście szerszych zbiorowości społecznych. Wedle głoszonych reguł porządek społeczny powinien

3 B. Drożdż, *Posługa charytatywna znakiem ewangelizacyjnej obecności Kościoła*, „Perspectiva. Legnickie studia teologiczno-historyczne” VII (2008) nr 1(12), s. 51.

się opierać przede wszystkim na trzech zasadach: dobra wspólnego, pomocniczości i solidarności. Posiadanie dobra wspólnego oznacza, iż jednostki powinny wspólnie na to dobro pracować, zarówno w sprawach mikro-, jak i makrospołecznych⁴. Zasada pomocniczości głosi, iż większe podmioty życia społecznego powinny pomagać słabszym, gdy te nie są w stanie same sobie poradzić. Początkowo dotyczyła ona w szczególności pomocy sierotom, samotnym kobietom, chorym i ubogim, następnie dotykała inne poziomy życia społecznego. Została przeniesiona na sferę relacji między państwem a obywatelami i oznaczała ograniczony interwencjonizm państwowy, polegający na tworzeniu dogodnych warunków do rozwoju społeczności i pomocy jedynie tam, gdzie jest konieczna. Zasada solidarności zobowiązuje podmioty życia społecznego do zaangażowania się w sprawy publiczne. Nawołuje do wrażliwości, poświęcenia uwagi problemom społecznym i pracy nad nimi, nawet gdy nie dotyczą nas osobiście. Do działalności duszpasterskiej Kościoła na stałe weszły już inicjatywy na rzecz ubogich, chorych i bezdomnych. Rozwinął się wolontariat i dzieła charytatywne⁵.

Jan Paweł II w swoich encyklikach i przemówieniach odnosił się do chrześcijańskich korzeni życia społecznego, a zwłaszcza idei pomocniczości i solidarności społecznej. Solidarność implikuje szereg zachowań, nawołuje do pomocy bliźniemu i odgrywa dużą rolę w kreowaniu wrażliwości społecznej na niedostatek i potrzeby innych. Polski papież odwołuje się do ewangelicznych przesłań mówiących, że wiara ludzka musi znaleźć swój zewnętrzny wyraz w życiu społecznym. „Kto nie miłuje brata swego, którego widzi, nie może miłować Boga, którego nie widzi. Takie zaś mamy od Niego przykazanie, aby ten, kto miłuje Boga, miłował też brata swego” (1 J 4, 20–21). Jest to wezwanie do partycypacji w życiu społecznym i wrażliwości na potrzeby innych ludzi. W 1981 roku Jan Paweł II w orędziu do przedstawicieli międzynarodowego wolontariatu powiedział:

-
- 4 W. Piwowarski, *Podstawowe zasady życia społecznego*, w: *Słownik katolickiej nauki społecznej*, <http://www.kns.gower.pl/slownik/podstawowe.htm> (dostęp: 23.02.2021).
 - 5 Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy świętej na Legnickim Polu*, w: J.J. Górny (oprac.), *Chrystus wczoraj, dziś i na wieki. V pielgrzymka Jana Pawła II do ojczyzny*, Olsztyn 1997, s. 55.

Jak nie zachwycać się tym, że we wspólnotach chrześcijańskich rozwijają się grupy wolontariuszy, które pragną służyć braciom [...]. Wolontariat stanowi znak i wyraz ewangelicznej miłości, która jest bezinteresownym darem z siebie samego – darem ofiarowanym bliźnim, zwłaszcza tym najuboższym i potrzebującym⁶.

Znaczącą rolę odegrała też myśl filozoficzna. Humanizm i renesansowy duch odrodzenia przenikały wszystkie dziedziny życia. Centrum wszechświata stał się człowiek. Ten prąd myślowy we wszystkich swych formach – jako humanizm świecki, religijny czy edukacyjny – zawsze na pierwszym miejscu skupiał się na potrzebach człowieka. W swej formie religijnej postulował, by uczucia mocniej wyrażać poprzez swoje życie i pracę na rzecz społeczeństwa niż przez modlitwy i kult. Odrzucano również zasadę predestynacji, wierząc, że los można zmienić dzięki pracy nad sobą i otoczeniem.

Kolejnymi ważnymi ideami były koncepcje pracy organicznej i pracy u podstaw. Podkreślały one konieczność wysiłku na rzecz najbiedniejszych i najbardziej upośledzonych warstw narodu, które mając możliwość pełniejszego włączania się w struktury społeczne, swoją pracą pomnożą bogactwo ogólnonarodowe. Zachęcano, by zwrócić się ku grupom poszkodowanym, pomagać im w przewyciężaniu przeciwności i stworzyć im podstawy rozwoju. Główną siłą napędową zmian widziano w warstwach uprzywilejowanych. Tak więc chodziło o solidarny wysiłek ogółu społeczeństwa, kooperację różnych warstw społecznych i poświęcenie uwagi słabszym.

Kolejne ważne wydarzenia miały miejsce od drugiej połowie XVIII wieku do wybuchu drugiej wojny światowej, kiedy to uprzemysłowienie Europy spowodowało pauperyzację dużej części społeczeństwa. Ożywiło to idee świeckiej filantropii, jak również spowodowało narodzenie się nowych form pomocowych stosowanych przez państwa. Pod koniec XVIII wieku powstały w Niemczech dwie duże – i działające do tej pory – organizacje charytatywne: protestancka Diakonisches Werk i katolicka Caritas. Anglia przeżyła wielki rozkwit organizacji dobroczynnych, któremu towarzyszyło ogromne

6 Jan Paweł II, w: *Potrzeba wyobraźni miłosierdzia*, Rzeszów 2011, s. 5.

zainteresowanie klas wyższych, działalnością społeczną umacniających swój status społeczny i prestiż⁷.

Warto skupić się również na dziejach polskiej arystokracji. Księżna Anna z Sapiechów Jabłonowska i Paweł Ksawery Brzostowski tworzyli prototypowe instytucje społeczne. Anna Jabłonowska utworzyła ośrodek położnych wiejskich oraz funkcję opiekuna społecznego, który sprawował opiekę nad osieroconymi dziećmi. Innym przejawem jej działalności był Dom Miłosierdzia dla niezdolnych do pracy sędziwych chłopów pańszczyźnianych. W następnych latach, w czasie zaborów, pomoc rodakom była spostrzegana jako patriotyczny obowiązek⁸.

Wraz z nadejściem XX wieku i wybuchem wojen światowych pomoc nabrała nowego charakteru. Była często warunkiem przetrwania, a pogarszająca się sytuacja wzmacniała jej znaczenie na pewnych arenach życia społecznego. Z drugiej zaś strony w wielu sferach nastąpiła izolacja, spotęgowana brakiem zaufania, ciągle odczuwalnym zagrożeniem i brakiem wiary w przyszłość.

Spuściznę nauczania społecznego Kościoła i antycznej filantropii można dostrzec również w socjologicznych teoriach społeczeństwa obywatelskiego. Andrzej Siciński, definiując społeczeństwo obywatelskie, odwołuje się do trzech opozycji: pionowej/poziomej organizacji społeczeństwa, społeczeństwa zamkniętego/otwartego i wycofanego/uczestniczącego. Drugi człón każdej z par autor uznaje za cechę społeczeństwa obywatelskiego. Pozioma organizacja społeczeństwa gwarantuje pluralizm polityczny i współzawodniczenie grup interesu, a w sferze życia społecznego zrzeszanie się również w wielu innych formach, by interesy te artykułować i realizować. Każda koncepcja społeczeństwa obywatelskiego zakłada również, że obywatele będą uczestniczyć w wielu rodzajach aktywności. Ostatnia opozycja dzieląca społeczeństwa na otwarte i zamknięte odwołuje się do koncepcji Karla Poppera. Cechą szczególną społeczeństwa otwartego jest możliwość zmiany elit politycznych bez rozlewu krwi, w przeciwieństwie do społeczeństwa zamkniętego, w którym do zmiany rządzących dochodzi w wyniku rewolucji lub zamachu stanu. W społeczeństwach otwartych występuje refleksja nad

7 E. Leś, *Działalność dobroczynna w Europie i Ameryce. Tradycje i współczesność*, Warszawa 1999, s. 3.

8 Tamże, s. 4.

wszelkimi działaniami, poddawane są one krytyce i dyskusji. Wszelkie zmiany społeczne zachodzą stopniowo, mają charakter reformatorski, wprowadzają udoskonalenia i eliminują wady, nie zmieniając całkowicie danej rzeczywistości. Trzon stanowi praca społeczna i interesowanie się sprawami społecznymi, a co za tym idzie – w szczególności wolontariat.

Obecnie Europa przeżywa kolejny rozkwit postaw wolontariackich. Na bazie starych doświadczeń krajów zachodnich budowane są kolejne przedsięwzięcia mające na celu aktywizację różnorodnych grup społecznych do pomocy wykraczającej poza osobiste relacje rodzinne bądź koleżeńskie. Wdrożono liczne programy pomocowe, które wspierają struktury trzeciego sektora w Europie. Wiele podmiotów życia społecznego jest silnie przekonanych o konieczności rozwijania tego trendu i przypisuje mu coraz większą rolę.

Na szeroką skalę i z wielkim sukcesem działają w Polsce olbrzymie „sezonowe” akcje pomocowe, takie jak Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy i Szlachetna Paczka. W obie inicjatywy zaangażowanych jest tysiące wolontariuszy i miliony darczyńców. Choć zbiórka środków prowadzona jest w dość krótkim czasie, część z nich na sukces prowadzonego dzieła pracuje cały rok. Szlachetna Paczka stworzona przez katolickiego duchownego o. Jacka Stryczka ze Stowarzyszenia Wiosna aktywizuje do pomocy głównie osoby świeckie. Przez ostatnie piętnaście lat projekt zataczał coraz szersze kręgi, włączając w pomoc coraz większą liczbę darczyńców i wolontariuszy. Corocznie dwa tygodnie przed świętami Bożego Narodzenia Szlachetna Paczka uruchamia maszynę pomocową wartą ponad 47 milionów złotych, dzięki której potrzebujący otrzymują paczki odpowiadające ich indywidualnym potrzebom, a często również marzeniom.

Wolontariat w kościołach

Przez wolontariat kościelny rozumiem wszelką aktywność wolontariacką zarówno osób świeckich, jak i konsekrowanych w ramach instytucji religijnych. Mianem „organizacji kościelnych” określam wszystkie osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności

sumienia i wyznania. Wymienione podmioty mogą prowadzić działalność charytatywną, opiekuńczą, oświatowo-wychowawczą oraz przeciwdziałać patologiom społecznym. W zakresie wykonywanych przez siebie działań często korzystają z pomocy wolontariuszy.

Według raportu Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego, zrealizowanego na zlecenie Caritas Polska, Kościół katolicki jest największą po państwie instytucją pomocy potrzebującym w Polsce. Realizuje ją osiemset organizacji w postaci pięciu tysięcy różnych dzieł, a wsparcie dociera do prawie trzech milionów beneficjentów – osób indywidualnych, rodzin i konkretnych grup. Na poziomie parafii pomoc taka trafia do ponad sześciuset tysięcy osób rocznie⁹.

Jedną z głównych gałęzi wolontariatu w kościołach jest pomoc charytatywna, w którą jest zaangażowana większość parafii w Polsce. Ogromne zasługi na polu propagowania idei wolontariatu ma Caritas Polska i oddziały diecezjalne, które organizują Parafialne Zespoły Caritas oraz Szkolne Koła Caritas, angażujące dorosłych, młodzież i dzieci w misję chrześcijańskiego miłosierdzia¹⁰. Caritas co roku udziela pomocy o wartości kilkuset milionów złotych. Pomaga nie tylko potrzebującym w kraju, ale także za granicą (między innymi ofiarom klęsk żywiołowych i wojen). Raport Katolickiej Agencji Informacyjnej z 2013 roku informuje, że Caritas w całym kraju prowadzi aż dziewięć tysięcy punktów pomocy materialnej, psychologicznej i prawnej. Dodatkowo tworzy ponad sto siedemdziesiąt stacji opieki zajmujących się starszymi i chorymi, a także dziewięć hospicjów stacjonarnych i czterdzieści sześć hospicjów domowych. Z pomocy Caritasu korzystają również niepełnosprawni i bezdomni¹¹. Podobnie działają inne organizacje pomocowe przy kościołach prawosławnych i protestanckich, takie jak

9 W. Sadłoń, *Posługa charytatywna Kościoła katolickiego w Polsce. Raport z pierwszego ogólnopolskiego badania kościelnych instytucji oraz organizacji charytatywnych*, Warszawa 2015, s. 12.

10 R. Sawicki, *Chrześcijański Wolontariat na przykładzie Szkolnych Kół Caritas w Diecezji Elckiej*, Warszawa 2014, s. 23.

11 M. Gąsior, „Młyny kościelnej pomocy”. *Kościół przeznaczają miliardy złotych na działalność charytatywną*, <http://natemat.pl/13009,mlyny-kościelnej-pomocy-kościół-przeznaczają-miliardy-złotych-na-działalność-charytatywną> (dostęp: 4.02.2021).

Diakonia w Kościele Ewangelicko-Augsburskim czy Eleos w Autokefalicznym Kościele Prawosławnym.

Znaczący odłam działalności społecznej w kościołach stanowi również wolontariat misyjny. W dzisiejszych czasach oprócz celów ewangelizacyjnych niesie on za sobą wiele działalności pomocowej. Salezjański Wolontariat Misyjny „Młodzi Światu”, czerpiąc inspirację z życiorysu św. Jana Bosko, wysłał swoich pracowników do domów dla dzieci ulicy, szpitali, szkół oraz obozów dla uchodźców. Duża część środków organizacji przekazywana jest na programy edukacyjne społeczeństw biednego Południa¹². Obecnie dużą popularnością medialną cieszy się polska Fundacja Kasisi założona w Zambii przez Szymona Hołownię, katolickiego dziennikarza i działacza politycznego. Osoby świeckie i konsekrowane opiekują się tam domem dziecka, w którym znajduje się ponad dwustu pięćdziesięciu podopiecznych. Organizacja podbiła serca internautów niekonwencjonalnymi metodami zbiórki pieniędzy. Skuteczna kampania społeczna przyczyniła się do wielu sukcesów organizacyjnych, między innymi wprowadzeniem stypendiów edukacyjnych oraz nowoczesnej pomocy medycznej i sanitarnej¹³. Inną znaną postacią jest siostra Małgorzata Chmielewska, która stworzyła Fundację Domy Wspólnoty Chleb Życia. Organizacja prowadzi pomoc dla osób wykluczonych, a w szczególności bezdomnych, aktywizując ich zawodowo. W swojej działalności wspiera również ubogą młodzież i rodziny. Obecnie organizacja działa głównie w województwie świętokrzyskim.

Innym lokalnym prężnie działającym stowarzyszeniem jest Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie Droga, prowadzone przez katolickiego księdza z Białegostoku o. Edwarda Konkola oraz setki świeckich wolontariuszy, bez których dzieło z pewnością nie miałoby takiego rozmachu. Pomocnicy i podopieczni stowarzyszenia są różnych wyznań. Organizacja realizuje wiele projektów: dla ubogich, bezdomnych, zagrożonych wykluczeniem społecznym, odrzuconych, uzależnionych, dzieci i dorosłych. Od 1988 roku pomaga dzieciom z rodzin obciążonych uzależnieniami od narkotyków lub alkoholu i organizujemy im nieodpłatne kolonie w Jastarni na Półwyspie

12 Salezjański Wolontariat Misyjny, <http://swm.pl/na-misjach> (dostęp: 22.01.2021).

13 Fundacja Kasisi, www.fundajakasisi.pl (dostęp: 23.01.2021).

Helskim. Od tej pory co roku pięćset sześćdziesięcioro dzieci z rodzin dotkniętych nędzą, bezrobociem, zaniedbaniem, wykluczeniem społecznym z ubogich wsi województwa podlaskiego odpoczywa na wakacjach nad morzem. Dzieciom przebywającym na koloniach i ich rodzinom stowarzyszenie oferuje całoroczną pomoc żywnościową oraz rzeczową na Święta Bożego Narodzenia i Wielkiej Nocy, wyprawki szkolne oraz prezenty pod choinkę. Dwa razy do roku w trakcie Adwentu i Wielkiego Postu, Stowarzyszenie organizuje akcje charytatywne: „Zaopiekuj się Aniołkiem” i „Światło Pojednania”. Podopieczni wykonują ozdoby świąteczne, które są rozprowadzane w białostockich sklepach i urzędach, a pozyskane fundusze przeznaczone są na paczki żywnościowe najbardziej potrzebującym ludziom naszego miasta i okolic. W sumie otrzymuje je około sześciu tysięcy osób. Organizacja współpracuje również z białostockimi uczelniami i stworzyła program szkolenia wolontariatu stwarzający studentom i absolwentom możliwość nabycia praktycznej wiedzy i umiejętności w zakresie pomocy dzieciom, młodzieży i rodzinom marginalizowanym społecznie. Stowarzyszenie funduje rocznie czternaście stypendiów dla studentów ostatnich lat pedagogiki. Dodatkowo od 2012 roku istnieje Dom Powrotu dla dzieci, których rodzice zginęli w wypadkach, przebywają w szpitalach lub z innych przyczyn utraciły opiekę¹⁴.

Wolontariat członków Kościoła katolickiego w służbie chorym na COVID-19

Kryzys wywołany pandemią wielokrotnie pokazał, że osoby duchowne są gotowe nieść pomoc w niebezpiecznych dla nich warunkach. Kościelne inicjatywy od początku stanowiły wsparcie dla lekarzy, domów pomocy społecznej i lecznic, a także seniorów, samotnych i ubogich oraz bezdomnych¹⁵.

14 Stowarzyszenie Pomocy Droga, <http://www.stowarzyszeniedroga.pl/co-robimy-2> (dostęp: 30.11.2020).

15 D. Gospodarek, *Charytatywna działalność Kościoła w czasie pandemii koronawirusa*, <https://ekai.pl/charytatywna-dzialalnosc-kosciola-w-czasie-pandemii-koronawirusa/> (dostęp: 12.01.2021).

Od początku pandemii w pomoc chorym zaangażowane były żeńskie zgromadzenia zakonne. Według danych biura prasowego Konferencji Episkopatu Polski, wiosną 2020 roku tysiąc sto trzydzieści siedem zakonnice szyło maseczki i fartuchy ochronne. Siostra Jolanta Olech, urszulanka, sekretarka generalna Konferencji Wyższych Przełożonych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce, podawała, że w bezpośredni wolontariat związany z pracą z osobami chorymi i na kwarantannie zaangażowanych jest ponad trzysta siostr. „Siostry pomagają w robieniu zakupów, przygotowują prowianty i ciepłe posiłki, pomagają rodzinom objętym kwarantanną, udzielają wsparcia poprzez rozmowy telefoniczne”¹⁶.

W dyskursie medialnym bardzo często pojawiały się doniesienia o kolejnych grupach zakonnych służącym chorym na koronawirusa. Jako pierwsze na pomoc ruszyły siostry dominikanki z Krakowa, które pomagały w Domu Pomocy Społecznej w Bochni. Następnie dołączyli do nich bracia dominikanie z męskiego zgromadzenia. Grupy zakonne okazały się jednymi chętnymi do pomocy w tak ciężkich warunkach. Przełożona dominikanek w jednym z wywiadów stwierdziła: „to jest Ewangelia, która sprawdza się w praktyce”¹⁷. Za ich przykładem siostry franciszkanki z Orlika niedaleko Chojnic na Pomorzu, mimo obostrzeń i dużego ryzyka, pojechały pomagać pacjentom Domu Pomocy Społecznej w Kaliszu¹⁸. W listopadzie 2020 roku redemptoryści z Tuchowa pomagali osamotnionym podopiecznym DPS-u w miejscowości Kozarek Mały koło Mrągowy. Przykładów takiej działalności jest znacznie więcej, w związku z czym narodziła się potrzeba efektywnego zarządzania wolontariuszami. Koordynatorem akcji pomocy stał się Sekretariat Konferencji Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich

16 M. Gronek, *Koronawirus w Polsce. Ponad 3 tys. zakonnic pomaga w walce z epidemią*, <https://www.wprost.pl/kraj/10320566/koronawirus-w-polsce-ponad-3-tys-zakonnic-pomaga-w-walce-z-epidemia.html> (dostęp: 12.02.2021).

17 Biuro Prasowe Archidiecezji Krakowskiej, *Przełożona dominikanek pomagających chorym na COVID-19 w Bochni: To jest Ewangelia, która sprawdza się w praktyce*, <https://diecezja.pl/aktualnosci/przelezona-dominikanek-pomagajacych-chorym-na-covid-19-w-bochni-to-jest-ewangelia-ktora-sprawdza-sie-w-praktyce/> (dostęp: 20.02.2021).

18 Siostry Franciszki z Orlika, post z 14.05.2020, <https://www.facebook.com/siostryzorlika/posts/1360147710835674/> (dostęp: 20.02.2021).

w Warszawie. Zbiera on dane dotyczące udzielanej pomocy oraz pozostaje do dyspozycji sztabów kryzysowych i wojewodów¹⁹.

Powstało również wiele lokalnych akcji pomocowych. Salwatorianin z Trzebini stał się koordynatorem projektu #zSercemDoLudzi, którego celem jest pomoc osobom chorym, starszym i samotnym w tym mieście w okresie pandemii. Przykładem są też oblaci w Gorzowie Wielkopolskim, którzy wraz z wolontariuszami „Dom u Oblatów” oferują ciepłe posiłki, oraz parafia franciszkanów w Legnicy, która oferuje seniorom pomoc w robieniu zakupów. W dwóch ośrodkach Misjonarzy Oblatów powstały izolatoria: w Kokotku (na sześćdziesiąt osób) i w Bodzanowie (na dziesięć osób); częściowo są one obsługiwane przez zakonników, którzy mierzą temperaturę, dostarczają pod drzwi pokoi posiłki czy też sprawują pod balkonami Eucharystię. Oblaci z Kokotka pozostają też do dyspozycji Sanepidu i obsługują tak zwane wymazobusy²⁰.

Caritas Polska stworzył projekt „Wdzięczni Medykom”. Zakłada on interwencyjną zbiórkę pieniędzy na niezbędne wyposażenie placówek medycznych zaangażowanych w walkę z pandemią, w tym zakup respiratorów oraz środków ochrony osobistej dla medyków (na przykład масечек, rękawic, fartuchów i przyłbic). Zbiórka skierowana jest zarówno do darczyńców indywidualnych, jak i do podmiotów instytucjonalnych i biznesu²¹. W akcję Caritasu włączyło się wiele firm i fundacji.

Podsumowanie

Wielowymiarowy charakter wolontariatu i jego oddziaływanie na środowisko społeczne powodują silną integrację społeczną. Jest ona osiągnięta dzięki procesowi interioryzacji (włączania wartości formułowanych przez organizacje pozarządowe do systemu wartości wolontariuszy), symbolizacji wartości

19 Sekretariat KWPZM, BP KEP, radiomaryja.pl, *Wolontariusze z zakonów pomagają w walce z pandemią*, <https://www.radiomaryja.pl/kosciol/wolontariusze-z-zakonow-pomagaja-w-walce-z-epidemia/> (dostęp: 20.02.2021).

20 Tamże.

21 Caritas Polska, <https://caritas.pl/medycy/> (dostęp: 25.02.2021).

(tworzeniu symboli i znaków rozpoznawalnych organizacji, budowaniu i podtrzymywaniu wizerunku autorytetów itd.), tak zwanej implementacji (tworzeniu w otoczeniu społecznym instytucji, które umożliwiają realizację wyznawanych wartości) oraz kontroli społecznej, szczególnie sprawowanej przez opinię publiczną²². Wspólne wartości są zatem bezwzględny warunkiem uzyskania integracji. Wiele czynników wskazuje na to, że Kościół katolicki doskonale spełnia funkcję spoiwa społecznego i przyczynia się do integracji społecznej. Głoszone przez wieki idee pomocowe i wartości bliskie współczesnym koncepcjom solidarności społecznej są fundamentem działania wielu jednostek i organizacji społecznych.

Na zakończenie warto podkreślić, że Kościół katolicki jest największą na świecie organizacją zajmującą się działalnością charytatywną. Potwierdzają to między innymi opublikowane w 2020 roku badania wykonane na zlecenie Georgetown University w Stanach Zjednoczonych²³. Istnieje zatem znacząca korelacja między wartościami chrześcijańskimi a niesieniem pomocy słabszym. By doskonalic działanie wolontariatu, należy wnikliwie przyrzeć się motywacjom i wartościom, które skłaniają ludzi do aktywizmu. Jedynie dogłębne poznanie problemu pozwoli zrozumieć ten fenomen społeczny, który towarzyszy naszej cywilizacji od wieków. Jest to niewątpliwie zadanie, któremu sprostać mogą nauki społeczne.

Bibliografia

- Biuro Prasowe Archidiecezji Krakowskiej, *Przełożona dominikankę pomagających chorym na COVID-19 w Bochni: To jest Ewangelia, która sprawdza się w praktyce*, <https://diecezja.pl/aktualnosci/przelezona-dominikankę-pomagajacych-chorym-na-covid-19-w-bochni-to-jest-ewangelia-ktora-sprawdza-sie-w-praktyce/> (dostęp: 20.02.2021).
- Caritas Polska, <https://caritas.pl/medycy/> (dostęp: 25.02.2021).
- Drożdż B., *Posługa charytatywna znakiem ewangelizacyjnej obecności Kościoła*, „Perspectiva. Legnickie studia teologiczno-historyczne” VII (2008) nr 1(12), s. 51.
- Fundacja Kasisi, www.fundajakasisi.pl (dostęp: 23.01.2021).

22 J. Turowski, *Socjologia. Małe struktury społeczne*, Lublin 2001, s. 64–67.

23 D. Gospodarek, *Charytatywna działalność...*

- Gąsior M., „*Młyny kościelnej pomocy? Kościół przeznaczają miliardy złotych na działalność charytatywną*”, <http://natemat.pl/13009,mlyny-koscielnej-pomocy-kosciol-przeznacza-miliardy-zlotych-na-dzialalnosc-charytatywna> (dostęp: 4.02.2021).
- Gospodarek D., *Charytatywna działalność Kościoła w czasie pandemii koronawirusa*, <https://ekai.pl/charytatywna-dzialalnosc-kosciola-w-czasie-pandemii-koronawirusa/> (dostęp: 12.01.2021).
- Gronek M., *Koronawirus w Polsce. Ponad 3 tys. zakonnic pomaga w walce z epidemią*, <https://www.wprost.pl/kraj/10320566/koronawirus-w-polsce-ponad-3-tys-zakonnice-pomaga-w-walce-z-epidemia.html> (dostęp: 12.02.2021).
- Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy świętej na Legnickim Polu*, w: J.J. Górny (oprac.), *Chrystus wczoraj, dziś i na wieki. V pielgrzymka Jana Pawła II do ojczyzny*, Olsztyn 1997, s. 55.
- Jan Paweł II, w: *Potrzeba wyobraźni miłosierdzia*, Rzeszów 2011, s. 5.
- Leś E., *Działalność dobroczynna w Europie i Ameryce. Tradycje i współczesność*, Warszawa 1999.
- Ogólnopolska Sieć Centrów Wolontariatu, <http://www.wolontariat.org.pl/strona.php?p=92> (dostęp: 17.02.2021).
- Piwoński W., *Podstawowe zasady życia społecznego*, w: *Słownik katolickiej nauki społecznej*, <http://www.kns.gower.pl/slownik/podstawowe.htm> (dostęp: 23.02.2021).
- Sadłoń W., *Posługa charytatywna Kościoła katolickiego w Polsce. Raport z pierwszego ogólnopolskiego badania kościelnych instytucji oraz organizacji charytatywnych*, Warszawa 2015.
- Salezjański Wolontariat Misyjny, <http://swm.pl/na-misjach> (dostęp: 22.01.2021).
- Sawicki R., *Chrześcijański Wolontariat na przykładzie Szkolnych Kół Caritas w Diecezji Elckiej*, Warszawa 2014.
- Sekretariat KWPZM, BP KEP, radiomaryja.pl, *Wolontariusze z zakonów pomagają w walce z pandemią*, <https://www.radiomaryja.pl/kosciol/wolontariusze-z-zakonow-pomagaja-w-walce-z-epidemia/> (dostęp: 20.02.2021).
- Siostry Franciszkanki z Orlika, post z 14.05.2020, <https://www.facebook.com/siostryzorlika/posts/1360147710835674/> (dostęp: 20.02.2021).
- Stowarzyszenie Pomocy Droga, <http://www.stowarzyszeniedroga.pl/co-robimy-2> (dostęp: 30.11.2020).
- Tokarski J. (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1977.
- Turowski J., *Socjologia. Małe struktury społeczne*, Lublin 2001.

■ Streszczenie

Wolontariat członków Kościoła katolickiego w służbie chorym i ubogim w perspektywie historycznej i współczesnej

Kościół katolicki znacząco wpłynął na rozwój ruchów pomocowych na świecie. W artykule opisuje historyczne i kulturowe źródła postaw pomocowych w służbie chorym i ubogim oraz analizuje wpływ społecznej nauki Kościoła na współczesny kształt społeczeństwa obywatelskiego. Na koniec skupiam się na pozytywnych przykładach takiej działalności, a zwłaszcza wolontariacie osób konsekrowanych w służbie chorym na COVID-19.

Słowa kluczowe

wolontariat, Kościół katolicki, pomoc społeczna, wartości chrześcijańskie

■ Summary

Volunteering of the Catholic Church Members for the Sick and the Poor in a Historical and Contemporary Perspective

The Catholic Church significantly influenced the development of community service around the world. The article describes the historical and cultural sources of supportive attitudes in helping for the sick and the poor, and analyzes the impact of the social doctrine of the Church on the contemporary shape of civil society. At the end, it cites positive examples of those activities and focus on the volunteering of consecrated people in the service for COVID-19 sufferers.

Keywords

volunteering, Catholic Church, social assistance, Christian values